

ZAPOSTAVLJENA MESTA: RAD VEČERA

NEGLECTED PLACES: WORK THE DINNER

Dragana Baćović, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – SCENSKA ARHITEKTURA I DIZAJN

Kratak sadržaj – *Umetnički projekat Zapostavljena mesta kao svoj ključni oslonac ima umetnički rad Večera koji se bavi istraživanjem i preispitivanjem sopstvenih sećanja i njihove važnosti, značajem nostalgije i uklapanjem pomenutih pojmova u odgovarajući referentni okvir iz kojeg oni danas na nas deluju. Istraživanje sam vodila kroz lične predmete i prizore, mapiranjem pomenutih pojmova i njihovim pozicioniranjem na slici, u okvirima koji će predstavljati simbol, za trenutak koji istražujem. Važan aspekt za mene u ovom procesu i radu jeste trajanje i deljenje. Intiman pristup i otvaranje svog ličnog polja u javnom prostoru, sa i pred publikom ove interaktivne instalacije me stavlja u položaj izvođača, ne samo izlagača.*

Ključne reči: *sećanje, na putu, trenutak*

Abstract: *The art project Neglected Places has the artistic work The Dinner, which is its key support and which deals with the research and questioning of one's own memories and their importance, the importance of nostalgia and fitting the mentioned concepts into the appropriate reference frame from which they affect us today. I conducted the research through personal objects and scenes, by mapping the mentioned terms and positioning them on the picture, in the frames that will represent the symbol, for the moment I am researching. An important aspect for me in this process and work is duration and sharing. The intimate approach and opening of my personal field in the public space, with and in front of the audience of this interactive installation puts me in the position of a performer, not just an exhibitor.*

Keywords: *memory, on the way, moment*

1. UVOD

Često kretanje i pomeranje, zastajanje, a potom i zadržavanje na raznim mestima, inspiriše me i navodi da preispitam svoje prisustvo u tom mestu, prisustvo tog mesta u meni.

Ovde ću pisati o raznim mestima u kojima sam bila, kao i o njihovoj poziciji (mestu) unutar mene. Postoje među-prostori u kojima nikad nisam boravila, ili sam, zapravo, tu oduvek, ali je potrebno izmeštanje da shvatim koliko im pripadam. Jedino krećući se, neprekidno i svesno, možemo imati utisak da smo negde bili, da smo ostavili neka mesta za nama.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila prof. dr Tatjana Dadić Dinulović.

Često se pitam čime se čovek služi, kakvom paletom simbola i znakova, da bi vratio trenutak ili mesto u sadašnjost, i onda, da li to mesto, ako je eksternalizovano i svedeno na fizički lokalitet, živi drugačije, posle nas.

2. TEORIJSKO ISTAŽIVANJE

2.1 Trenutak = mesto

Život čoveka je, čak i pre nauke koja je to znanje izvela na nivo relevantnosti naučne istine i razumevanja, sadržao važno povezivanje dve komponente, vremena i prostora. Svako je svedočio bar kretanju života od početka ka kraju, i neumitnoj promeni koja postoji na tom putu. Utoliko je svačije iskustvo promena koja zahvata vremenski i prostorni okvir u kojima se događa. Simbioza tih postojećih datosti važan je segment, ne samo egzistencijalne, nego i duhovne prirode čoveka. Kada između ta dva pojma stavim znak jednakosti, pokušavam samo da pretpostavim da mi je balans ta dva pojma jako važan, kao i njihovo ravnopravno učešće u svakom sadržaju na koji se osvrćem, u ovom radu.

2.2 Nostalgija

Egzistencijalna potreba čoveka je da pripada. Svaka pripadnost ga određuje i opisuje, štiti. Dok sam se bavila osećanjem pripadanja različitim mestima, stvarima, pojavama ili ljudima, shvatila sam da je osećanje nostalgije jako često prisutno kao oblik moje povezanosti sa vremenom koje je prošlo, a posredno i mestima, ljudima i stvarima koji su to vreme obojili. Nostalgija se javljala kao opomena da bih da zadržim neka mesta i neke trenutke što duže. Nostalgija, kao izvesna bol za onim što je prošlo. Nostalgijom se muče oni koji teško pronalaze svoje mesto. Možda nam struktura sećanja jedino tu nije od pomoći, jer, osećajući punoću nedostajanja i odsustva, dobro pamćenje je neoprostivo. Nostalgija često biva punoća u praznini koja obuzima mesto, trenutak i odnos koji živimo, a da toga postajemo svesni samo onda kada tražimo novi sadržaj, u već proživljenim emocijama.

2.3 Na putu

Jedinstveni, lični mozaik je nezaobilazni deo našeg svakodnevnog prtljaga. Naši putevi, prostori, privremena stanovanja, tuđi kreveti, naši ili manje odgovarajući jastuci, sastavni su deo tih introvertnih procesa. Taj prostor nepokretnosti možemo označiti kao prostor bića. Putnici, sanjari i oni umorni, sa krevetom dele stecište svojih osvešćenih i još više neosvećenih horizonata. Krevet je zato mesto koje uzima veliki komad našeg intimnog vremena u odnosu na vreme provedeno u drugim uglovima svakodnevnog kretanja. To je mesto koje naše telo drži, opkoljeno i prigrljeno u tom kontaktu, značaju.

Taj komad nameštaja nalazim važnim, jer je istovremeno poetično ostrvo traganja i najniža tačka u koju telo dolazi, prkoseći gravitaciji. Simbolički, taj predmet rezerviša i svetlo i mrak. Opet, njegova praktična upotreba nije ograničena samo jednim karakterom ili potrebom. Može biti deo javnog i ličnog prostora, podjednako potreban i jednom i drugom.

Na tom tragu sam dalje pokušavala da sagledam otkud moje interesovanje za javne prostore, ne tretirajući ih kao deo šire arhitektonske, estetske celine ili šire, društveno istorijskog narativa?! Tu sam uočila da se moje interesovanje za javne prostore produbljuje onda kada se u njima dešava važan proces deljenja intime. Konzumacija javnih, a intimnih prostora već duži period u velikoj meri ispunjava moje vreme. Bilo da je to vožnja vozom, boravak u hotelu, mesto na plaži.

3. ANALIZA REFERENTNIH UMETNIČKIH DELA

Istraživanje u vezi sa master radom me je podstaklo na konstantno vraćanje i preispitivanje, na knjige koje sam davno čitala, filmove koje sam u nekom trenutku zbog nečega zavolela, na prizore i dela koje sam videla i, nisam sigurna zbog čega, bas njih zapamtila. U kontinuiranom procesu konzumacije novih dela i štiva, vraćanjem na nekad ranije spoznate, ušla sam u neku liniju koja je samu sebe nadovezivala i gradila prostor za krug mojih senzitivnosti i interesovanja. Kombinovanjem mišljenja i izraza raznih autora, u polju mog interesovanja eksponiralo se par njih, dela i bića.

Prostor za pažnju i analizu se intuitivno nametnuo delima, koja će kasnije uticati na idejni i vizuelni izraz u mom master radu. Izborom sledećih autora i dela, tretiranjem njihovih tehnika i sredstava sam pokušala da usmerim i definišem odnos prema svom radu, ispitam mogućnosti i objasnim potrebe.

3.1 Mira Brtka - stvaranje

Životni rad i delo Mire Brtke, ukazuju na konstantno bavljenje i baratanje materijom koja joj u datom trenutku okupira interesovanje, bez vremenskog ograničenja, uz spontanost i slobodu kombinovanja tehnika i formi, njena dela jedno drugo dopunjuju. Smelo uvezujući i ispitujući tradicionalne i moderne materijale u trenutku stvaranja, gradi svežu i čistu dinamiku pejzaža i kolorita.

Prilika da na jednom mestu doživim deo njenog stvaralaštva podstiče na osećaj suptilnog, intimnog davanja autora delu i svetu.

Tretiranjem određenih delova stvaralaštva Brtke, trudiću se da uhvatim niz i hronologiju, koja me se u ovoj fazi tiče, obraćam pažnju na teksturu, svetlost, pretapanje. Sredstva i tehnike kombinovanja, koje otvaraju mogućnost višestranog širenja, odnosno stvaranju novog autentičnog prostora, mesta.

Duž celog Mirinog stvaralačkog opusa oseća se međusobna veza, niz izraza i misli koji se kroz sredstvo transkribuju ispitivanjem materije i tehnike.

Instiktivno prikupljanje raznih objekata i materijala, potvrđuje konstantno stvaranje i radoznalost njenog istraživačkog duha. Mirin stvaralački kod je progresivan i svež, iskren u potrazi za stvaralačkim potrebama i instinktom, slobodan kao pesma bez kraja i početka.

3.2 Smrt u Veneciji , knjiga Tomasa Mana (*Thomas Mann*) i film Lukina Viskontija (*Luchino Visconti*)

Delo „*Smrt u Veneciji*”, prvo knjiga, a potom i film je putopis jedne ljubavi i uzbuđenja, ljubavi prema mestu, ljubavi prema biću, zanosa u otkriću i spoznaji lepog u lepom. Kako u knjizi, tako i u filmu, koji verodostojno prati razvoj priče i atmosfere, pratimo umetnika i putnika, koji se iz hladnog nemačkog grada odlučuje na put (Gustav Asenbah).

Potruđiću se da o ova dva, ipak, odvojena dela, knjizi i filmu, pričam kao o jednom utisku i ideji, koja se verodostojno prenosi kroz oba umetnička izraza. Toliko snažno u autorstvu oba stvaraoca, Tomasa Mana i Lukina Viskontija, da se više puta zapitam šta je starije, knjiga ili film?!

Dakle, pejzaži sa jednog putovanja, transkribovani u knjigu, a potom interpretirani kroz film jednako emotivnog intenziteta, ostaće upečatljiva razglednica jednog mesta, zapis i susret nesvakidašnje poetike čoveka u mestu.

4. UMETNIČKO ISTAŽIVANJE

Pojam istraživanja sam shvatila kao traganje. U tom procesu, podrazumevam traganje sobom, bavljenje sobom, i odnosima. Činilo mi se da sve što sam usput proživljavala i uspevala da ugradim u sebe, gradilo je, zapravo, moj identitet. Moje mesto unutra i moje mesto ka spolja. Ne verujem u zdatost tih mesta, ona se osećaju i prepoznaju, ali su isto tako podložna promeni i novom ciklusu. Ono što je najveća zadata vrednost svakog pojedinačnog mesta i trenutka koji ga definiše u nama, ili zbog nas, sigurno je vrednost gradivnog elementa koji takvo iskustvo ima u našem životu.

Proces umetničkog istraživanja je tekao u više faza, neke od njih su definisane planom rada na samom početku, dok su se neke nametale i kristalisale u procesu, u odnosu na zadate.

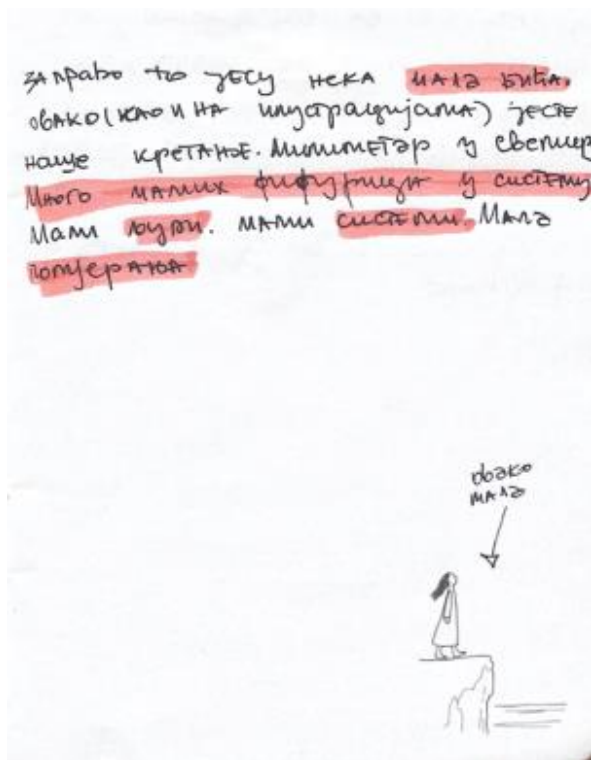
4.1. Nesvesno skupljanje uspomena, delova mesta i trenutka

S obzirom na teme (trenutak=mesto, nostalgija, na putu) koje su zajednička nit ovog celokupnog rada, a i esencija svakog pojedinačnog segmenta, postoji deo procesa, kojeg sam tek kasnije postala svesna, a ključan je u izvedbi i samoj produkciji istog. To je proces sakupljanja i negovanja, prenošenja raznih predmeta, suvenira - onih koji to stvarno jesu i onih koji su kroz trajanje i mesto čuvanja to postali. Nije lako objasniti, a možda ni moguće, tačan motiv, ni razlog prepoznavanja i čuvanja tih objekata, simbola. Toj skupini, zajedničko je asocijacija na trenutak, a u njemu biće, mesto, događaj.

U prećutnom dogovoru čuvani predmet i ja “održavamo” sećanje.

4.2. Dnevnik i mapa pojmova

Vođenje misli kroz formu dnevnika je u velikoj meri filtriralo moja interesovanja i potrebe, kroz početak procesa mi postepeno davalo jasne smernice gde imam potrebu da se vratim i zadržim. Paralelno sa pisanjem dnevnika sam razvijala mapu pojmova, odnosno punktova koji su kao asocijacije na određeno stanje i priče u svojoj relaciji konstruisali emotivnu šemu. Pretapanjem ova dva sistema, dnevnika i mape, sinhronizovano se razvijao pisani i vizuelni predložak ovog rada.

Slika 1. Isečak iz dnevnika

Na papirnoj mapi okačenoj na vratima sobe gomilale su se reči, pojmovi, asocijacije. Nekad u prolazu kroz stan, dnevno samo jedna, nekad sam žurila nazad kući da što pre dodam neke nove, potencijalno ključne. Postepeno se među njima pravila veza, moja veza, i jasno se konstruisala mreža.

Dnevnik je „trpeo“ jasnije sadržaje, tok reči, malo hrabrije konstrukcije. Zaključak je, jedno drugom su bili neophodni.

U sintezi asocijacija na sećanje, nostalgiju i trenutak, formirao se prostor za zapostavljena mesta i vreme da oslušnem sebe, zašto im se tako često vraćam.

4.3. Mapa čula (O čulima)

Predstava čulnog u ovom radu je, pre svega, fizička konstanta prevedena na nivo estetske komponente i jezika kojim čitav rad govori. U tom smislu, bilo mi je važno da razumem nostalgiju u okvirima fizičkih ograničenja, nadražaja ili okidača. Bilo da je u pitanju svetlo, zvuk, ukus ili miris, taktilnost koju sam želela da podržim, sve mi se to činilo važnim delom skale koja celinu puni i obogaćuje, i još više skale, koja je prva na udaru. Šta god želela da prevedem sa idejnog na materijalnu stranu, morala bih birati put čula i tražiti adekvatne oblike i forme materijalnog sveta, koji korespondiraju sa mojim namerama, doživljajima, sećanjima i zaključcima.

4.4. Prostor-lociranje mesta za izvođenje

U toku procesa sklapanja same postavke master rada „Večera“, razvijanjem vizuelnog dela i samog značenja te postavke meni, a tako i okolini, stigla sam do konteksta samog mesta u kom će rad biti izveden i same atmosfere koju to mesto po sebi nosi. Ovaj segment, meni jako bitan je takođe posledica kretanja i konzumiranja, profesionalnog razvoja, kao i ličnih interesovanja, provođenje vremena na mestima koja jesu, koja su bila ili koja tek nešto treba da

postanu. Prepoznavanje i građenje efemernih svetova sa upečatljivom atmosferom i semantikom, vidim kao izazov i nepresušni istraživački zadatak.

Slika 2. Fotografija mesta za izvođenje

Ne znajući pojedinosti ni istoriju prostora, na osnovu jednog slučajnog prolaska kroz isti, mesecima pre nastajanja ideje o radu „Večera“, vratila sam se tamo, povedena sećanjem na atmosferu, kolorit i proboj svetla kroz krovni prozor te prostorije, ispod kojeg sam smestila sto, 17 stolica, 17 tanjira.

4.5. Koncept umetničkog rada Večera

Rad *Večera* se bavi sećanjima, nostalgijom i sadašnjim trenutkom. Kako na trenutak u kome jesmo, utiču neki prethodni trenuci. Da li je i na koji način doživljaj sadašnjeg trenutka povezan sa prethodnim iskustvom?! Da li kombinacijom te tri stvari mi nosimo naš trenutak i koliko je moguće podeliti ga, u trenutku?!

5. PRODUKCIJA I REALIZACIJA UMETNIČKOG DELA SCENSKOG DIZAJNA VEČERA

Sam početak produkcije rada „Večera“ ne mogu da lociram u vremenu, kad to kažem, mislim na nesvesno skupljanje predmeta i simbola, to traje godinama, u neznanju za šta će biti upotrebljeni i koji kontekst ispuniti. Pored emotivne i dekorativne vrednosti koju za mene ti objekti predstavljaju u toku ovog rada i kombinacije sa ostalim sredstvima (čulima), oni dobijaju novu, narativnu vrednost.

Slika 3. Fotografija postavke

Slika 4. Fotografija postavke

Sinhrono razvijanje elemenata su, zapravo, produkcionni deo ovog rada, gde jedan segment vuče drugi i tako formira realizaciju. Timskim radom i razmenom ovaj scenski doživljaj gradi punoću i novo iskustvo.

5.1. Izlagane-servirane, postavke-tanjiri

U ovom delu rada sam se bavila opisom i prezentacijom postavke, svakog od 17 tanjira.

6. PERCEPCIJA I RECEPCIJA PUBLIKE

Ovo poglavlje obuhvata utiske i opservacije publike, kao i moj odnos prema radu i razumevanju istog.

7. ZAKLJUČAK

Iz potrebe da zaokružim ovu ideju i njenu teoretsku razradu u jedan pristojan referentni okvir, da „Večera” ima svoje mesto, način i vreme, svoj smisao i delovanje, prolazila sam iznova kroz put njene manifestacije.

Dešavala se prvo u meni svesno i nesvesno, stidljivo i smelo se otvarala ka svima onima koji su je, serviranu umeli i mogli degustirati. Od jednog čula ili impulsa ili pomisli da je trenutak u kom se srećemo dovoljan za nas, rodila se čitava manifesto složena i raznovrsna ponuda i na mom stolu za pisanje i na mojoj „trpezi”.

Sumiraću svežom mišlju koja mi se čini važnom sada.

Ako su čoveku potrebna sećanja, ako mu je potreban trenutak i mesto da bi ga formirali, nije li on spreman da iznova bude poligon za promenu, prepušten nikad konačnoj definiciji života koju vodi i voli?!

8. LITERATURA

- [1] Hočevar Meta, Prostori igre, Jugoslovensko Dramsko Pozorište, 2003.
- [2] Radović Ranko, Prostori, Nezavisna izdanja 24, Beograd 1979.
- [3] Barns Džulijan, Nivoi života, Geopoetika izdavaštvo, 2013.
- [4] Juhani Palasma, Prostor Vremena, Izdavač Arhitektonski Fakultet u Beogradu
- [5] Tomas Man, Smrt u Veneciji, Izdavač Svetska Književnost, Izdavač Svetska Književnost, 2021.
- [6] Orhan Pamuk, Istanbul, uspomene i grad, Geopoetika izdavaštvo.
- [7] Gaston Bašlar, Poetika prostora, Izdavaštvo Gradac Čačak- Beograd
- [8] Andrej Tarkovski, Zapečaćeno Vreme, Akademski knjiga.
- [9] Ivo Andrić, Priče o moru, Laguna.
- [10] Fernando Pessoa, Poslednja čarolija, liber, Rijeka
- [11] Cesare Pavese, Doći će smrt i imaće tvoje oči, Rad, Beograd 1977

Kratka biografija:

Dragana Bačović (Nikšić, Crna Gora) diplomirala na odseku za pozorišnu i filmsku scenografiju 2012. godine na Fakultetu za Umetnost i Dizajn u Beogradu. Živi i radi na relaciji Crna Gora - Srbija. Uglavnom radi na filmu, dugometražnim i kratkim igranim, serijama i drugim video formatima. Učesnik je mnogobrojnih nacionalnih i internacionalnih manifestacija iz oblasti filma i pozorišta. Dobitnik je nagrade i stipendije „Velimir Bucko Radonjić” 2015. godine, koju dodjeljuje Crnogorsko Narodno Pozorište. Više puta je izlagala svoje radove na grupnim izložbama i bila dio umetničkih performansa.